

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗА ВИКОРИСТАННЯ НИМИ ОРЕНДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Ю. І. Литвинець, аспірантка*

Відображено стан та напрями удосконалення звітності підприємств за використання орендованих земель сільськогосподарського призначення. Обґрунтовано можливість розширення показників звітності інформацією про орендні відносини. Запропоновано форму статистичної звітності про дотримання еколого-економічного обґрунтування сівозмін.

Фінансова звітність, статистична звітність, оренда землі, еколого-економічне обґрунтування сівозмін.

Землі сільськогосподарського призначення відіграють важливу економічну та соціальну роль у нашому суспільстві, що вимагає від держави проведення моніторингу якості та здійснення контролю за їх використанням з метою недопущення погіршення екологічної безпеки. Тому органи державної влади потребують чіткого та достовірного інформаційно-аналітичного забезпечення про кількість, якість і стан використання земель. Джерелом інформації для них є фінансова та статистична звітність сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питанням щодо вдосконалення змісту та наповнення показників звітності працювало чимало відомих вітчизняних учених-економістів, які присвятили йому багато наукових праць, а саме: Л. М. Біла, Ф. Ф. Бутинець, М. Я. Дем'яненко, В. М. Жук, Ю. Я. Лузан, П. Я. Хомин та інші. Але в умовах постійного реформування сільського господарства та земельних відносин, зокрема внесення змін до нормативно-правових документів, необхідно здійснювати постійний моніторинг існуючих форм звітності та вживати заходів для їх удосконалення.

Мета дослідження – обґрунтувати напрями удосконалення звітності сільськогосподарських підприємств за використання орендованих земельних угідь.

Виклад основного матеріалу. Фінансова та статистична звітність і відповідна їй сукупність показників визначатимуть передумови інформаційного наповнення аналізу й управлінських рішень на макро- й мікроекономічному рівнях, обґрунтування антикризових стратегій, формування моделей економічного зростання, побудови модифікованої на засадах фізичної економії стратегії сталого розвитку агропромислового комплексу

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Є. В. Калюга.

України [6], проте багато науковців [8, с. 233] вказують на те, що неможливо зіставити показники фінансової та статистичної звітності, що пов'язано із різновідомчим принципом формування її методології.

Українські підприємства складають фінансову звітність за уніфікованими формами, які не відповідають специфіці діяльності підприємств різних галузей економіки, не забезпечують доречною інформацією різнопланових користувачів. Показники, зазначені у фінансових звітах, не завжди об'єктивно відображають реальний стан і процеси виробничо-фінансової діяльності підприємств. Суттєва для розуміння й оцінки їх діяльності інформація не розкривається в текстовій частині приміток до річної фінансової звітності. Загалом форми фінансових звітів спрощено, їхню аналітичність зменшено [8]. Як зазначає В. М. Жук, «зниження контролю за достовірністю фінансової звітності (дотримання методології), послаблення дисципліни й оперативності негативно впливають не тільки на достовірність фінансової звітності, але й на інші звітні системи, що узгоджуються або базуються на даних бухгалтерського обліку» [5].

В Україні на сучасному етапі найпоширенішою формою організації земельних відносин залишається оренда, тому необхідно, щоб фінансова та статистична звітність містила інформацію, яка б забезпечила ефективність прийняття економічних рішень як самими господарюючими суб'єктами, так і державними органами управління. Проте земельні ділянки, що знаходяться в операційній оренді й обліковуються на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи», не потрапляють до балансу. Не можна погодитися із твердженням М. Я. Дем'яненка про те, що «...основне майно (орендоване) знаходиться за балансом, тому баланс таких підприємств є практично «пустий», і не є документом, який цікавить фінансові й банківські структури, породжує проблеми в управлінні, відповідальності й заінтересованості» [4]. А без належного інформаційного забезпечення неможливо розрахувати показники економічної ефективності діяльності підприємства, що ускладнює його взаємовідносини із потенційними інвесторами та кредиторами. Оскільки об'єкт, що перебуває в операційній оренді, продовжує відображатися в балансі орендодавця, то відсутні законні підстави відображення його в балансі орендаря. Через це ми пропонуємо відображати інформацію про орендовані земельні ділянки в примітках до річної фінансової звітності, для чого у звіті потрібно виділити окремий рядок. Такий порядок відображення забезпечить користувачів об'єктивною інформацією про потенційні можливості підприємства, не порушуючи при цьому методологічні засади формування звітності.

Визначена змістом процесу відтворення й особливостями сільського господарства статистична звітність має надавати інформацію про масштаби сільськогосподарського виробництва, його галузеву структуру, темпи зростання, досягнуті результати й умови, у яких воно функціонує, економічну ефективність використання факторів виробництва, результати виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема й аграрної галузі в цілому. Погоджуємося з В. Ф. Мервенецькою [7], яка у своєму дослідженні доводить, що діючі форми статистичної звітності не повністю

забезпечують потребу в даних для розрахунку індикаторів соціально-економічного розвитку галузі в системі національних рахунків і чинників, що впливають на них. Це потребує розробки теоретичних підходів до вирішення наведених питань і практично орієнтованих рекомендацій щодо їх реалізації.

Оскільки землеволодіння юридичними особами в Україні здійснюється на праві строкового платного землекористування, виникає проблема збереження орендованих земель господарюючими суб'єктами й підтримання родючості ґрунтів, адже землекористувач зацікавлений отримати максимальну віддачу від орендованої земельної ділянки за мінімальних вкладень будь-яких ресурсів. Наслідком цього є виснаження й ерозія ґрунтів, а зрештою – втрата родючості й погіршення якості, тому органи державної влади повинні здійснювати контроль за виконанням узятих на себе зобов'язань орендарями в частині своєчасної та повної виплати орендної плати та збереженні якісних характеристик ґрунту. Для цього необхідно розширити інформаційну базу статистичної звітності.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиних підходів до вдосконалення існуючої звітності в частині відображення орендованих об'єктів. Так, Національним науковим центром «Інститут аграрної економіки» розроблено проект Річного звіту сільськогосподарського підприємства, який складається з фінансової звітності та виробничого звіту й містить рекомендації щодо заповнення останнього. Проект передбачає, що виробничий звіт замінить статистичну форму 50 с.-г. і доповнить стандартну форму приміток до фінансової звітності. Інші науковці пропонують свої варіанти вирішення проблеми. Так, Н. В. Семенишена [10] у III розділі Приміток до річної фінансової звітності пропонує включити такі питання: підсумки виконання підприємством спеціальних екологічних програм (за наявності) та природоохоронних заходів; дотримання в практичній діяльності природоохоронного законодавства, ліцензійних угод, ідеології дбайливого використання природних ресурсів тощо. На необхідності розробки та подання управлінських соціально-екологічних звітів щодо використання земельних ресурсів наголошує й І. Б. Садовська [9]. Біла Л. М. [2] запропонувала розширити показники форми 50 с.-г.; О. Ф. Ярмолюк [11] – доповнити форму 4 с.-г.; Л. М. Братчук [3] – ввести форму звітності «Відомості про стан орендованих земельних часток протягом звітного року». Отже, усіх зазначених учених об'єднує спільна обґрунтована думка щодо інформації, яка повинна відобразитися у звітності, а саме: про кількість угод, що укладені між сільськогосподарським підприємством і власниками земельних паїв, площу, вартість земельних паїв згідно з угодами, суму нарахованої та виплаченої орендної плати. Проте суттєвим недоліком запропонованих удосконалень є неврахування питання про дотримання еколого-економічного обґрунтування сівозмін. Слід зазначити, що земельні ділянки для ведення товарного сільськогосподарського виробництва використовуються відповідно до розроблених і затверджених у встановленому порядку проектів землеустрою, що забезпечують еколого-

економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, передбачають заходи з охорони земель.

Порядком розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України [1], не передбачено механізму надання агропідприємствами-землекористувачами звітів щодо фактичного використання земель і виконання проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь. За даними Державного агентства земельних ресурсів, в Україні станом на 1 лютого 2013 року налічується 18433 сільськогосподарських підприємств, які використовують земельні ділянки площею понад 100 га, із них лише 353 (1,9%) мають такі проекти. Вони взагалі не розроблені в Дніпропетровській, Закарпатській, Івано-Франківській, Миколаївській, Чернігівській областях. Така інформація підкреслює, що звітність про дотримання проектів еколого-економічного обґрунтування сівозмін об'єктивно необхідна й обумовлена державною політикою щодо охорони та захисту земель сільськогосподарського призначення.

Зважаючи на вищесказане, ми пропонуємо затвердити форму та порядок подання обов'язкової річної статистичної звітності підприємств, які користуються більш ніж 100 га земель сільськогосподарського призначення. Вона містить інформацію щодо типів і видів полів сівозмін із зазначенням номера поля та кількості гектарів. Також вказується сільськогосподарська культура, урожай якої буде зібрано, але при цьому вказується назва культури, передбачена проектом, щоб можна оцінити відхилення (за їх наявності), та надаються пояснення про їх причини (таблиця).

Звіт про дотримання проекту еколого-економічного обґрунтування сівозмін

№ поля	Площа, га	Тип сівозмін	Вид сівозмін	Культура, передбачена проектом	Фактично вирощена культура	Пояснення причин відхилення від проекту
№ 4	96	польова	зернопарова	кукурудза	кукурудза	–
№ 5	103,5	польова	зернопарова	озима пшениця	ярий ячмінь	Пересів у зв'язку із загибеллю озимини

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз складу звітності сільськогосподарських підприємств показав, що її показники потребують розширення та доповнення інформацією про орендні земельні відносини підприємства, оскільки це основна форма землекористування в Україні, що підвищить рівень управління цими відносинами. Крім того, державний контроль за використанням та охороною земель повинен базуватися на даних звітності агропідприємств щодо дотримання сівозмін, що підвищить рівень відповідальності сільськогосподарських товаровиробників.

Список літератури

1. Про затвердження Порядку розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь : постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2011 р. № 1134 // Офіційний вісник України. – 2011. – №85. – С. 3120.
2. Біла Л. М. Удосконалення статистичної звітності щодо земельних відносин в аграрному секторі економіки / Л. М. Біла // Облік і фінанси АПК. – 2005. – №5. – С. 10–16.
3. Братчук Л. М. Шляхи удосконалення звітної інформації в умовах оренди земельних і майнових паїв / Л. М. Братчук // Економіка АПК. – 2004. – №3. – С. 128–135.
4. Дем'яненко М. Я. Проблеми іпотеки сільськогосподарських земель / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2003. – №1. – С. 43–48.
5. Жук В. М. Обліково-інформаційне забезпечення моніторингу аграрного ринку України / В. М. Жук // Економіка АПК. – 2011. – №8. – С. 57.
6. Інформація до парламентських слухань 13.09.2005 року «Сучасний стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні». – К. : Кабінет Міністрів України, 2005. – С. 1.
7. Мервенецька В. Ф. Звітність у системі інформаційного забезпечення управління діяльністю сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / В. Ф. Мервенецька. – К., 2011. – 24 с.
8. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери : наукова доповідь / [Жук В. М., Жук Н. Л., Метелиця В. М. та ін.] / за заг. ред. П. Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 342 с.
9. Садовська І. Б. Управлінський облік в регулюванні земельних відносин аграрного бізнесу / І. Б. Садовська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». – 2012. – Вип. 177, Ч. 4. – С. 87–91.
10. Семенишена Н. В. Комунікативна та інформаційно-аналітична функції бухгалтерської звітності сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / Н. В. Семенишина. – К., 2008. – 21 с.
11. Ярмолюк О. Ф. Облік земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.09 / О. Ф. Ярмолюк. – К., 2008. – 200 с.

Отражены состояние и направления совершенствования отчетности предприятий при использовании арендованных земель сельскохозяйственного назначения. Обоснована возможность расширения показателей отчетности информации об арендных отношениях. Предложено форму статистической отчетности о соблюдении эколого-экономического обоснования севооборотов.

Финансовая отчетность, статистическая отчетность, аренда земли, эколого-экономическое обоснование севооборотов.

In article has reflected the situation and direction of making better of companies reports in using leased agricultural land. It has motivated a possibility of expansion of the financial statements information about the lease

relation. Proposed the form of statistical reports on compliance with environmental and economic assessment of crop rotation.

Financial reports, statistical reports, lease land, ecological and economic assessment of crop rotation.